

Úloha národních výborů v branném systému státu

Potřeba obrany socialistických vymožeností vzniká ihned po té, kdy se dělnická třída uchopí politické moci. Současně s touto potřebou vzniká i problém a řešení vztahů výstavby a obrany socialismu.

V plnění tohoto vztahu, v této jednotě budování a obrany socialistické společnosti se plně promítají funkce socialistického státu. Mezi hlavní funkce státu vždy patří jeho **vnější funkce** — tj. **funkce obrany země před napadením zvenčí a funkce boje za mír**.

V různých obdobích budování socialistické společnosti se **mění i vzájemný vztah funkcí státu**. Jestliže v podmínkách mírového rozvoje je v popředí hospodářskoorganizační a kulturně výchovná funkce a z vnější funkce, funkce boje za mír pak při zůstávající se mezinárodní situaci a v přípravách na brannou pohotovost státu nebo za války, je na prvním místě funkce obrany státu. Hospodářskoorganizační funkce a funkce kulturně výchovná neztrácejí ani v těchto podmínkách nic na svém významu, avšak obě jsou podřízeny jednomu cíli, tj. obraně socialistického státu a porážce agresora.

Vzhledem k charakteru a cílům možné příští války musí být obrana státu budována tak, aby odolávala mohutným jaderným úderům, úderům letectva, vytvářela podmínky pro všestrannou podporu polních vojsk a od počátku umožňovala vést aktivní činnost proti nepřátelské činnosti (záškodnické, letecké a výsadkové) na celém území státu.

Tyto skutečnosti vyžadují obranu státu budovat jako komplexní, jako celospolečenskou záležitost, tzn., že musí postihovat všechny základní oblasti činnosti státu.

Obranná opatření připravují, plánují, koordinují a realizují orgány státu, hospodářské a společenské organizace v souladu s požadavky soudobé obrany státu, koaličními závazky a možnostmi potenciálu země již v míru.

Tato funkce obrany státu se v činnosti státu promítá jako budování **branného systému státu**.

V podmínkách ČSSR plní významnou úlohu orgánů státní moci a správy v krajích, okresech a obcích (městech) národní výbory, kterým z Ústavy ČSSR a z dalších právních předpisů vyplývají závažné úkoly při zabezpečování obrany-schopnosti.

☆

Ústava Československé socialistické republiky (č. 100/1960 Sb.), která je základem našeho právního řádu, upravuje základní společenské vztahy, na jejichž ustanoveních je závislá tvorba ostatních zákonů a jiných právních norem, které musí být s ní v naprostém souladu. Obsahuje i základ právní úpravy vztahů i povinností na úseku obrany státu.

Ústava již v úvodu vyjadřuje, že náš lid chce žít v míru a přátelství se všemi národy světa a všemožně přispívat k mírovému soužití. V jejím prohlášení je stanoveno: „Rozvíjejíce socialistickou stát-nost, budeme dále zdokonalovat naši so-cialistickou demokracii, rozšiřovat účast pracujících na správě státu a na řízení hospodářství, upevňovat politickou a mo-rální jednotu naší společnosti, **zabezpečo-vat obranu země**, střežit revoluční vy-možnosti lidu a vytvářet podmínky pro rozvoj všech jeho tvůrčích schopností.“

Podle článku 89 Ústavy, národní vý-bory nejen organizují a zajišťují hospodář-skou a kulturní výstavbu ve svých obvo-dech a uskutečňují tak hospodářskoorga-nizátorskou a kulturně výchovnou funkci státu, ale zajišťují také další funkce státu, zejména zabezpečují ochranu socialistic-kého vlastnictví všech vymožeností pra-cujícího lidu, socialistického pořádku ve společnosti, dodržování pravidel socialis-tického soužití a **upevňování obranyschop-nosti ČSSR**.

Federativní uspořádání státu ovlivnilo i postavení národních výborů tím, že podle ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o čs. federaci, vlády republik řídí a kontrolují činnost národních výborů (čl. 136). Tuto obecnou formulaci je třeba vztáhnout i na řízení a kontrolu branných opatření, kte-ré jsou národním výborům svěřeny.

Ústavní zákon č. 10/1969 Sb., o Radě obrany státu v § 10 stanoví, že „rady národních výborů, které určí Rady obrany republik, zřizují Radu obrany národního výboru. Předsedu, místopředsedu a ostatní členy Rady obrany národního výboru jme-nuje a odvolává předseda Rady obrany republiky“.

Rady obrany národních výborů se tak ustavily podle tohoto zákona u všech krajských a okresních národních výborů a národních výborů jim na roveň posta-vených (městských a obvodních).

Rady obrany obou republik, tím, že schválily „Statuty rad obrany národních výborů“, vymezily jim pravomoc a působ-nost. Stanovily v něm, že rada obrany národního výboru plní úkoly tím, že **pro-jednává**, schvaluje, koordinuje a kontro-luje stanovená opatření v oblasti

- zajišťování potřeb ozbrojených sil,
- hospodářskomobilizačních příprav národního hospodářství,
- operační přípravy státního území,
- civilní obrany a veřejného pořádku,
- přípravy občanů k obraně,
- kontroly.

Tak Ústava i některé další ústavní zá-kony ukládají výslovně péči o otázky obrany nejen vládě ČSSR a vládám re-publik, ale také všem národním výborům, které jsou nejširší organizací pracujících a orgány státní moci a správy v krajích, okresech a obcích.

☆

Zákon o národních výborech čis. 69/1967 Sb., v § 2 rozvádí mimo jiné, že národní výbory se „**podílejí** na ochraně socialistického pořádku ve společnosti a na **upevňování obranyschopnosti republi-ky**“. Velikost tohoto podílu národních výborů na upevňování obranyschopnosti určují ostatní právní předpisy, především:

— zákon č. 40/61 Sb., o obraně Československé socialistické republiky;

— zákon č. 92/1949 Sb., — branný zá-kon, doplněný zákonem č. 19/1958, Sb., kterým se mění a doplňuje branný zákon (úplné znění branného zákona je ve vy-hlášce ministra národní obrany č. 20/1958 Sb.);

— ústavní zákon č. 10/1969 Sb., o Ra-dě obrany státu;

— další zákony a právní předpisy.

Svou důležitost má při aplikaci na úkoly obrany i ustanovení § 4 zákona o národních výborech, které stanoví, že národní výbory plní své úkoly v součin-nosti s organizacemi sdruženými v Ná-rodní frontě. Především půjde o branné organizace jako je Svaz pro spolupráci s armádou, Československý červený kříž a Československý svaz požární ochrany.

Na úsek obrany je třeba aplikovat i ustanovení § 6, které stanoví, že ná-rodní výbory vzájemně spolupracují s ostatními státními orgány ve svých územních obvodech k dosažení společných cílů. Spolupráci zaměřují zvláště mimo jiné i na **posilování obranyschopnosti re-publiky**. Skutečnost, že národní výbory jsou základním státním orgánem na úze-mí, na němž působí, si vyžaduje, aby u každého státního orgánu, který má pů-sobit v témže územním obvodu jako ná-rodní výbor, byl vztah k národnímu vý-boru vyjádřen. Na úseku obrany půjde především o vztah k Místním vojenským správám, Správám a oddělením SNB a radám obrany.

Z tohoto hlediska jsou národní výbory označovány jako orgány komplexní úze-mní správy. Proto § 19 stanoví, že národní výbory podle zvláštních předpisů vyko-návají státní správu ve 23 oblastech, z to-ho i **na úseku obrany státu**.

Národní výbory se aktivně podílejí i na plnění **zákona č. 40/1961 Sb., o obraně Československé socialistické republiky**, který upravuje vztahy a povinnosti státních orgánů, ostatních organizací a občanů na úseku obrany; vyjadřuje zásady, na nichž je budována obrana republiky a je závaznou směrnicí pro činnost v souvislosti s přípravou a zabezpečením obrany státu. Tento zákon definuje obranu republiky jako souhrn opatření k zabezpečení obranyschopnosti země v míru i ve válce a zdůrazňuje, že obranu státu je třeba zabezpečovat na všech úsecích hospodářského a společenského života. Opatřeními k zabezpečení obranyschopnosti země se rozumí nejen budování ozbrojených sil, ale také opatření v národním hospodářství, opatření k obraně v krajích a okresech, opatření k ochraně před nepřátelskými vzdušnými útoky a příprava občanů k obraně; to představuje široký komplex úkolů spojených s obranou státu.

Zákon v § 3 stanoví, že zastupitelské sbory — tedy především **národní výbory** — ostatní orgány státu, hospodářské, společenské a jiné organizace činí všechna opatření potřebná k zabezpečení nejvyšší obranyschopnosti země. Opírají se přitom o tvůrčí iniciativu a přímou účast pracujících.

Tento zákon obsahuje také některé konkrétní povinnosti a oprávnění národních výborů v otázkách obrany. Jde o tuto problematiku:

- národní výbor s přípravami, nebo přezkušováními opatření pro dobu branné pohotovosti státu může v rámci vydaných směrnic ukládat povinnosti ostatním státním orgánům, hospodářským, společenským a jiným organizacím i občanům (§ 19);

- okresní národní výbor může na návrh vojenské správy nebo orgánu ministerstva vnitra v určitých územích uložit vlastníkům nebo uživatelům pozemků uskutečnit změnu povrchu půdy potřebné z důvodů obranyschopnosti (§ 21);

- okresní národní výbor může rovněž na návrh vojenské správy nebo orgánu ministerstva vnitra zakázat přístup k místům, kde jsou umístěna zařízení k obraně republiky, nebo jej vázat na zvláštní povolení. Stejně tak při vojenském cvičení, za přesunu vojsk za branné pohotovosti státu může na návrh vojenské správy zakázat, omezit, nebo podle potřeby jinak upravit přístup do dalších určitých prostorů, jakož i pobyt a dopravu v nich (§ 22);

- místní národní výbor určuje na žádost vojenské správy nebo orgánů mi-

nisterstva vnitra držitele objektů a prostředků povinně poskytnout ozbrojeným silám ubytování a potřebné prostředky (§ 24);

- místní národní výbor spolupůsobí při stanovení náhrady škody způsobené ozbrojenými silami při ubytování na objektech nebo poskytnutých prostředcích tím, že jeho zástupce spolu s držiteli a orgány ozbrojených sil zjistí stav objektů při jejich převzetí k ubytovacím účelům a při skončení ubytování. Nedohodnou-li se držitelé a orgány ozbrojených sil o výši náhrady, rozhodne o ní místní národní výbor (§ 6 vl. nař. č. 41/1960 Sb., o ubytování ozbrojených sil);

- místní národní výbor také sepisuje škody způsobené cvičeními ozbrojených sil nebo jiným výkonem služby na nemovitosti a zemědělských a lesních kulturách a rozhoduje o nároku škody v případech, kdy nedojde k dohodě (§ 7, vl. nař. č. 41/1961 Sb.);

- okresní národní výbor (nebo místní národní výbor, je-li stavebním úřadem) může na návrh vojenské správy vyvlastnit podle § 25 zákona o obraně ČSSR nemovitosti potřebné k účelům obrany, nemůže-li tyto získat dohodou. Národní výbor může povolit také vstup na nemovitosti a jejich užívání před zahájením vyvlastňovacího řízení (vl. nař. 42/1961 Sb.).

Povinnosti ukládané podle zákona o obraně ČSSR v zájmu ozbrojených sil mohou být ukládány i ve prospěch spojeneckých ozbrojených sil.

Některé další otázky řeší prováděcí předpisy k zákonu o obraně ČSSR a mezi ně patří:

- vládní nařízení č. 41/1961 Sb., o ubytování ozbrojených sil, které podrobně stanoví zejména rozsah ubytovacích povinností a náhradu škody při ubytování a cvičeních;

- vládní nařízení č. 42/1961 Sb., o vyvlastnění k účelům obrany, které upravuje zejména vyvlastňovací řízení;

- vyhláška ministra národní obrany a ministra vnitra č. 43/1961 Sb., o náhradě za ubytování ozbrojených sil, která stanoví sazby náhrad za ubytování.

☆

Národní výbory se účinně podílejí i na plnění úkolů **branného zákona č. 92/1949 Sb.**, ve znění zákona č. 19/1958 Sb., tím, že

- místní národní výbory pořizují každoročně seznamy branců;

— okresní národní výbory zajišťují pravidelné odvody; funkcionáři národních výborů se zúčastňují odvodů;

— místní národní výbory hradí brancům jízdné k odvodu, nebo k přezkoušení. Jde-li o vzdálenost větší než 6 km a na žádost vojenské správy zajišťují budovy a místnosti k odvodům, jejich otop a údržbu;

— národní výbory v případech okamžitého nastoupení vojáků v záloze na cvičení mohou je povolávat na požadavek vojenské správy;

— osoby, které je třeba určit k osobním úkonům pro potřeby ozbrojených sil již předem, určí na žádost vojenské správy okresní národní výbor, který také vykoná potřebná šetření a jiná opatření;

— místní národní výbory vedou pomocnou vojenskou evidenci a spolupracují s okresními vojenskými správami při vedení vojenské evidence;

— národní výbory mají právo v případě potřeby požadovat vojenskou ozbrojenou nebo záchrannou výpomoc.

Pokud jde o úkol ozbrojených sil spolupůsobit při udržování veřejného klidu, pořádku a bezpečnosti uvnitř státu [branný zákon § 1, odst. 2, písm. c)] poskytuje k plnění tohoto úkolu ozbrojenou vojenskou výpomoc, která spočívá v dočasném přidělení vojenských jednotek národním výborům, žádají-li o jejich součinnost.

Národní výbory jsou tak povinny všestranně přispívat k upevňování obranyschopnosti země a spolupůsobit při plnění úkolů branného zákona, při přípravě branců a při opatřeních k upevňování obranyschopnosti země.

☆

Národní výbory jsou aktivními nositeli úkolů spojených s civilní obranou, které upravuje **vládní usnesení č. 49/1958 Sb., a Směrnice vlády ČSSR o civilní obraně**. Vzhledem k tomu, že v současné době je připravován zákon o civilní obraně, chtěl bych poukázat na základní úkoly národních výborů v obou těchto právních předpisech, které stanoví, že:

— civilní obrana se uskutečňuje již v míru v souladu s hospodářskými možnostmi státu, převážně místními silami a prostředky a s využitím stálých zařízení a zdrojů surovin a za účasti všeho obyvatelstva;

— řízení CO přísluší na celém území státu ministru vnitra;

— národní výbory pečují v rámci své působnosti o zajišťování civilní obrany;

— v obvodech národních výborů přísluší řízení civilní obrany předsedům národních výborů, kteří jsou **veliteli civilní obrany** v obvodu působnosti svých národních výborů. V této funkci jsou též odpovědní svým národním výborům a jejich radám;

— národní výbory a jejich Rady pečují v rámci své působnosti o zajištění civilní obrany a o dodržování předpisů, směrnic a pokynů týkajících se civilní obrany. K tomu účelu mohou v mezích své pravomoci vydávat obecně závazná nařízení a činit opatření. Dbají též o to, aby dobrovolné organizace se plně podílely na budování CO a k tomuto účelu vytvářejí pro ně příznivé podmínky;

— operativní řízení civilní obrany zabezpečují štáby CO, které jsou výkonným orgánem příslušných velitelů civilní obrany. V čele každého štábu CO je náčelník štábu civilní obrany a zpravidla se do této funkce zařazuje voják z povolání;

— pro účely CO se zřizuje celá řada služeb civilní obrany. V obvodech národního výboru služby civilní obrany organizuje a jejich činnost zajišťuje národní výbor zpravidla prostřednictvím příslušného vedoucího odboru nebo vedoucího příslušného útvaru.

Směrnice o civilní obraně dále stanoví úkoly společenských organizací v civilní obraně a zvláště úkoly některých dobrovolných organizací, především Svazu pro spolupráci s armádou, Čs. červeného kříže, Čs. svazu požární ochrany a vztahy národních výborů na úseku civilní obrany k organizacím jimi řízenými a řízenými centrálně z ministerstev a ostatních centrálních orgánů.

☆

Na povinnostech vyplývajících z obrany státu se podílejí i hospodářství národních výborů v podstatě dvojím způsobem. Na jedné straně jde o dodávky výrobků a investic [pro ČSLA civilní obranu apod.], na druhé straně pak o taková opatření v hospodářství národních výborů, která mají zajistit výrobu v míru i ve válce, tedy o hospodářskomobilizační opatření.

Národní výbory se v rámci své působnosti připravují řešit i úkoly válečného hospodářství. Jde o zavedení nových režimů na úseku pracovních sil, výroby a nákupu zemědělských produktů, zásobování obyvatelstva, řízení silniční dopravy a obnovy silnic, zdravotnického zabezpečení, agend sociálního zabezpečení apod.

Podmínky, za kterých budou národní výbory plnit úkoly za branné pohotovosti státu, nebudou lehké.

Půjde o zabezpečení nezbytné výroby spojené s přechodem na válečnou výrobu, doplnění ozbrojených sil a jejich ztráty, ochranu obyvatelstva a materiálních statků před zničením a plnění dalších úkolů, které si vyžádá válečná situace. Přitom zdůrazňují i různé podmínky, za kterých národní výbory budou své válečné úkoly plnit. Příhraniční národní výbory na západní hranici ČSSR budou řešit úkoly v těsné součinnosti a podle potřeb polních velitelů s důrazem na zachování přísného režimu pohybu občanů a pomoci ozbrojeným silám při včasném splnění bojových úkolů. Ve východní části území budou plnit národní výbory podobné úkoly s menší intenzitou náročnosti v součinnosti s mobilizovanými vojsky.

Na celém území státu půjde o zabezpečení aktivních forem obrany při zjišťování nepřátelské diverze, výsadků nepřítelů, odstraňování následků nepřátelského napadení a o zabezpečení pomoci bojujícím vojskům.

Územní orgány v pohraničních oblastech na západní státní hranici musí být připraveny podle vývoje situace na frontě i na možnou činnost při dočasném obsazení části území protivníkem, na organizaci partyzánské činnosti a odboje a přechodu i do dočasné ilegality.

Zabezpečení těchto úkolů bude klást značné nároky na všechny orgány nevyjímaje z toho národní výbory, které musí zabezpečit organizovanost plnění všech úkolů spojených s obranou, které jim ukládají zákony a jiné právní normy našeho státu.